

Together Against School Violence

МЕТОДИЧЕСКИ НАСОКИ

За учители

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	3
КАК ДА ИЗПОЛЗВАМЕ МЕТОДОЛОГИЯТА	7
ПРЕВЕНЦИЯ	12
1.1. КАМПАНИИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ОСВЕДОМЕНОСТТА	12
1.2. МЕХАНИЗМИ ЗА РЕАКЦИЯ	13
1.3. СЪЗДАВАНЕ НА КЛЮЧОВИ УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНЦИИ	15
1.4. СТИМУЛИРАНЕ НА АКТИВНО УЧАСТИЕ	19
1.5. УЧАСТИЕ НА РОДИТЕЛИТЕ	20
ИНТЕРВЕНЦИЯ	22
2.1. ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА СЛУЧАИ НА НАСИЛИЕ И АГРЕСИЯ	22
2.2. ОЦЕНКА И РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЯ	23
2.3. ИНТЕРВЕНЦИОННИ ДЕЙНОСТИ	23
2.4. УЧАСТИЕ НА РОДИТЕЛИТЕ	26
ОБЩНОСТ	26

Информацията и мненията, изразени в този доклад, принадлежат на авторите и не отразяват официалното мнение на Европейския съюз. Институции и организации на Европейския съюз или лица, действащи от тяхно име, не могат да бъдат държани отговорни за използването на съдържащата се тук информация.

Възпроизвеждането е разрешено при посочване на източника.

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящите методически насоки са разработени въз основа на обширно международно проучване, проведено в България, Турция и Италия. Проучването разглежда различни аспекти на екосистемата, в която се проявява насилствено и агресивно детско поведение, като предлага гледни точки от опита на различни заинтересовани страни – правната рамка, обществото, училищната перспектива и съществуващите механизми за справяне с проблема.

Настоящите методически насоки са насочени към учителите в началните училища и затова **моделът е ориентиран към учителите.**

РОЛЯТА НА УЧИТЕЛЯ

Според модела, **учителят се разглежда като основен двигател и движеща сила за справяне с проблема.** Учителите са инициаторите и визионерите в изпълнението му, но не са единствените действащи лица. Те предават посланието на методологията и намират подходящи начини да го приложат в своята среда, като вземат предвид културните, регионалните и правните характеристики, които действат в рамките на техните системи.

МЕТОДОЛОГИЯТА

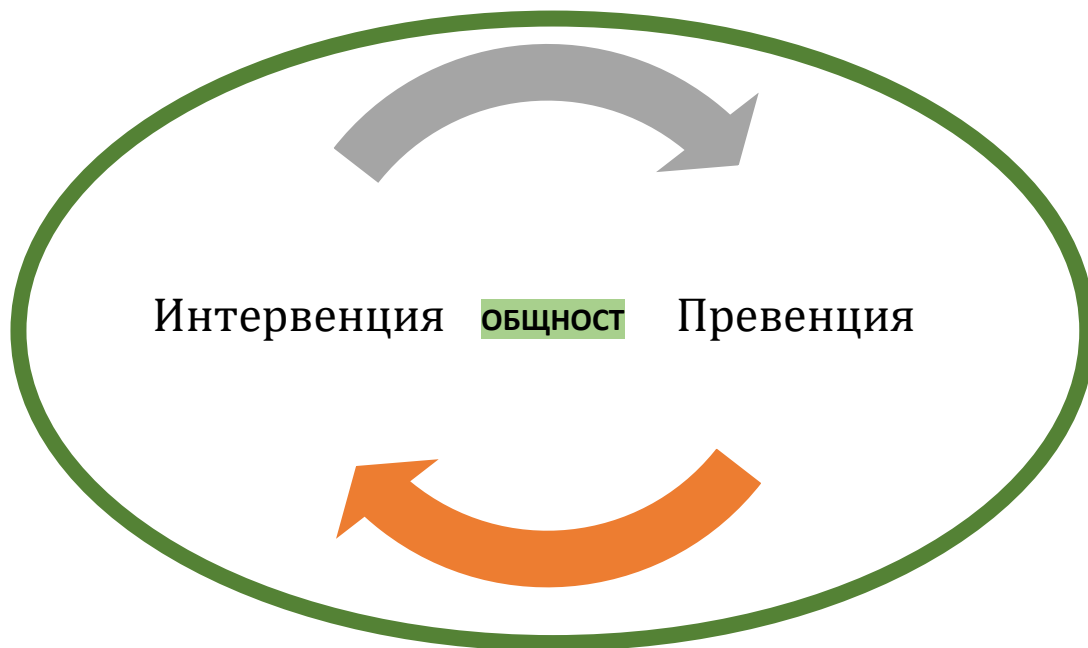
Методологията предоставя концептуална рамка, която се основава на универсални ценности и успешни практики. Методологията представлява интегративен модел, който включва най-добрите практики и разглежда основните заключения от проведените международни проучвания. Тя включва три основни компонента (вектори на действие), които могат да се изграждат постепенно и следователно, но е важно да работят едновременно.

Естеството на проблемите с насилието и агресията в училище е сложно, многопластово и индивидуално за всяка ситуация. Настоящата методология не разглежда подробно конкретни случаи, а има за цел да предостави на учителите средства и да им помогне за създаването на безопасна и здравословна училищна среда, образоването на добри и активни граждани с добре развити социални умения и чувство за принадлежност.

ВЕКТОРИ НА ДЕЙСТВИЕ

Установени са три вектора на действие за справяне с проблема с насилието и агресията в училище: Превенция; Интервенция; Изграждане на общност.

Фигура 1 Вектори на действие от Методология TASV

Превантивните мерки са в основата на методологията и техният успех се измерва с намаляването на броя на случаите за интервенция. Те включват различни видове инициативи. Този вектор служи за няколко цели:

- Да изгради разбиране за рисковете и измеренията на насилието;
- Да информира за съществуващите механизми, техните защитени права и механизмите за реакция;
- Да формира социални и сложни умения, необходими за решаване на проблеми и конфликти, като помага на децата да се изразяват по-добре;
- Да предостави работещи средства за практическо решаване на проблеми и реагиране и решаване на конфликти;
- Да се осигури активно участие на учениците в процеса на интервенция;
- Да се включат родителите като ключови действащи лица и сътрудници;

Механизмът за интервенция е насочен към съществуващите или възникващите проблеми на насилието и агресията в училище. Той служи за няколко цели:

- Да се установят случаи на агресия;
- Да помогне за решаването на проблема по положителен начин с внимателно отношение към агресора и жертвата;
- Да разгърне уменията и да разкрие средствата, усвоени във фазата на превенция;
- Да се насърчи активното участие на родителите;

Системата на общността е много важна част от модела. Тя е представена според постоянно променящото се разбиране на реалността, същността и проявите на агресия. Векторът на общността може да се развие в две измерения: или да ангажира непосредствената общност, в която се намира конкретното училище, или да ангажира/създаде професионална общност, посветена на каузата за намаляване на нивата на насилие в училище. Има все повече литература и практически инструменти, добри практики и нови обучения, които могат да се използват за непрекъснато актуализиране по отношение на превантивни действия и интервенция. Професионалната общност трябва да бъде динамична платформа за открит обмен на информация и взаимодействие между педагози, педагогически съветници и психолози на местно/национално ниво. Векторът на общността може да бъде променян според нуждите и да бъде разработен за изграждане на местна общност, общност на родителите и т.н.

Успешното прилагане на методологията разчита изцяло на доброто разбиране, отдаденост, креативност, гъвкавост, опит и самотивация на учителите.

Благодарим ви, че сте част от това!

КАК ДА ИЗПОЛЗВАМЕ МЕТОДОЛОГИЯТА

Стъпка 1: Изследвайте средата – опитайте се да създадете картина на средата, в която работите и оценете пропуските и областите, на които трябва да обърнете повече внимание.

По-долу е представена примерна таблица, която има за цел да ви помогне в анализа. В началото на всеки учебен срок се опитайте да анализирате по-задълбочено и всеобхватно факторите, които влияят на наличието на насилие във вашия клас. Тази таблица е само пример и не изчерпва всички фактори, а по-скоро служи като насока по време на анализа. Тя може да бъде разширена спрямо вашия опит и при условие, че има специфични за културата фактори, които смятате за влиятелни според вашата практика.

След като опишете факторите и разберете как точно влияят на усилията ви за предотвратяване на насилието във вашия клас, се опитайте в колоната „Състояние“ да оцените какво е текущото състояние на всеки фактор. След това трябва да прецените как състоянието на всеки фактор влияе върху спокойствието във вашия клас. Можете да го оцените с помощта на 5-степенна скала, където 1 и 2 биха имали слабо влияние, 3 – средно влияние, а 4 и 5 трябва да поставите, ако установите силно влияние на настоящото състояние върху индикатора.

Пример: „Културата на честта“ е добре установена, развита и запазена в някои общества. За тях честта се счита за най-високата ценност и се приемат всякакви мерки за нейната защита (включително физическа битка, убийство и т.н.). Следователно учениците от такива общества е вероятно да следват приетите в тях модели и да имат склонност към насилие, която е непонятна за другите деца/родители. Това означава, че трябва да вземете предвид този фактор и ако имате ученици, които принадлежат към обществата от „Културата на честта“, трябва да планирате съответните превантивни мерки. След това в графата „Състояние“ описвате колко такива деца имате във вашия клас и какво е характерно за тази култура. След това оценете неговото влияние върху нивото на насилие във вашата класна стая и планирайте мерки за смекчаване.

Например да планирате час, в който да обясните особеностите на различните култури, които се срещат във вашия клас и да научите децата на взаимно уважение.

Таблица 1 Оценка на средата (пример)

Ниво	Фактор/Индикатор	Описание	Състояние	Влияние 1-5	Смекчаване
Общество	Култура	Възприемането/ приемането/ толерантността към насилие			
		Ниво на толерантност към различните			
		Култура на честта			
		Модел за подражание			
	Съответни заинтересовани страни	Дейности на други заинтересовани страни			
Медии	Материали за насилието, до които учениците имат достъп				
Правна рамка	Държавна политика				
	Правна рамка				
	Механизми за защита/намеса				
Интернет и технологии	Мобилни телефони	Достъп до интернет на учениците от вашия клас			
	Познания	Осведоменост за рисковете в интернет			
	Платформи за социални мрежи	Платформи, използвани от учениците във вашия клас			
		Популярно съдържание в платформите на учениците от вашия клас			
	Игри	Популярни виртуални игри			
Семейство (индивидуално)	Развод	Брой деца с разведени родители в класа			
	Комуникация в семейството	Модел на семейно поведение			

Ниво	Фактор/Индикатор	Описание	Състояние	Влияние 1-5	Смекчаване
	Домашно насилие	Сигнали за домашно насилие			
Училище	Училищна политика	Мерки / дейности / събития, организирани от училището за справяне с проблема с агресията			
	Училищна среда	Случаи на насилие във вашето училище			
Клас	Дисциплина и правила в класа	Установени правила и култура във вашия клас			
	Температура	Прекалено високата / твърде ниската температура влияе на поведението			
Личност	Познания	Способност за откриване на насилие			
		Познания за правата и правилата			
	Социални умения	Кои социални умения трябва да се развиват повече			
	Извънкласни дейности	Колко ученици участват в извънкласни дейности			
	Механизми за справяне	Характерни модели на поведение в случай на насилие(като жертва/свидетел)			

Таблицата също ще ви помогне да разберете по-добре нивото си на свобода – до каква степен ви е позволено да правите дадено нещо.

Стъпка 2: Определете най-деликатните проблеми. След като създадете цялостната картина, трябва да започнете да планирате мерки за смекчаване. Помислете за закона на Парето: **приблизително 80% от резултатите се дължат на 20% от причините**, така че започнете да планирате своята стратегия с идеята да се справите първо с онези проблеми, които смятате, че оказват най-голямо влияние (4 и 5).

Стъпка 3: Като използвате методологията, създайте свой собствен персонализиран план и програма, които ще прилагате по време на учебния срок – имайте предвид ресурсите, с които разполагате, хората, които трябва да достигнете, времето, което трябва да отделите и дейностите, които ще развиете.

Стъпка 4: Изпълнение, оценка, усъвършенстване и повторение

Фигура 1 Как да се използва методологията

ПРЕВЕНЦИЯ

1.1. КАМПАНИИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ОСВЕДОМЕНОСТТА

ПРЕДСТАВИТЕ ЗА УМЕСТНО И НЕУМЕСТНО

Смята се, че децата в начална училищна възраст не са наясно с абстрактни думи и събития, които им се случват. В тази връзка, съдържанието, насочено към повишаване на осведомеността относно проблемите и корените на насилието, ще бъде адаптирано според възрастта и класа на детето. Тези кампании имат за цел да помогнат на децата да разпознаят насилственото поведение и да разберат неговите последици.

Задача: Накарайте децата да разберат как да идентифицират насилието!

Практически идеи:

За тази задача може да планирате урок, в който да говорите за различните форми на агресия и защо тя е вредна. Попитайте ги дали някога са били свидетели на агресия. За по-малките ученици може да използвате символични думи въз основа на познати категории в тяхната възраст, вместо да класифицирате (кибертормоз, клюки, физическа агресия, сексуално насилие, расизъм). Вашата задача тук е да направите разлика между подходящо и неподходящо поведение, без значение как го назовавате. Не оставяйте нещата да се забравят. Направете положително напомняне за това, което е подходящо. Заедно с децата създайте правилата във вашия клас. Може да използвате творчеството на децата и да ги накарате да пороботят в екип, като напишат правилата на голям плакат, който ще бъде окачен в класната стая. Нека всеки да участва и да почувства своя принос в изградения ред.

Някои държави разполагат с подобрени ресурси, които могат да ви окажат подкрепа в този процес. В Турция има разработена скала за оценка, която може да ви помогне да установите пропуски при разбирането на понятията.

КАКВИ СА МИ ПРАВАТА?

След като разберат какво е насилие, децата трябва да знаят, че има механизми, които могат да ги защитят. Започнете кампания за повишаване на осведомеността за правата на децата и тяхното прилагане.

Задача: Накарайте децата да се чувстват в безопасност и да разберат правата си!

Практически идеен:

Адаптирайте според възрастта на учениците най-важните части от подходящи документи като „Конвенцията на ООН за правата на детето“ или „Закона за закрила на детето“. Информирайте за съществуващите механизми за тяхното упражняване – например национална гореща линия за сигнали за насилие над деца, ролята на полицията, ресурсни центрове за работа с малтретирани деца, дейности на УНИЦЕФ и др.

Добра идея е да поканите представители на такива институции във вашия час, за да могат децата да ги видят, да разговарят с тях и да изградят позитивна представа, да ги почувстват близки и да знаят, че могат свободно да се свържат с тях, когато имат нужда. Има много ресурси по темата, така че може просто да потърсите материали в интернет (пример). Може да изискате от по-големите ученици да направят за домашна работа информационна карта, която включва техните права и важни телефонни номера и да ги помолите да я носят всеки ден, за да не се забравят тези неща.

1.2. МЕХАНИЗМИ ЗА РЕАКЦИЯ

След като разберат доброто и лошото, децата трябва да бъдат научени как да реагират, ако бъдат свидетели или жертва на насилие. Уверете се, че отделяте достатъчно време и на двата случая – да бъдеш жертва и да бъдеш свидетел.

Задача: Проведете обучение относно стратегии за реакция

Практически идеи:

Най-добрият начин да го направите е да симулирате преживяването. **Препоръчваме ви да използвате нашата книга за деца** и да обсъдите представените случаи, а след това да отговорите на въпросите.

Може да симулирате ситуации и да включите постановки на открито, за да бъдат по-лесни за запомняне. За симулацията се опитайте да избягвате използването на имена от вашия клас при представяне на насилственото дете, за да избегнете последващи подигравки.

Съществуват и много други практически инструменти и ресурси, които могат да бъдат използвани в този процес и да бъдат поставени на видно място в класната стая. Вижте практическите инструменти в съответните организации във вашата страна. Също така може да обмислите използването на „Кръг на избора“, разработен от „Център за приобщаващо образование“, България, който предлага различни стратегии в случай на конфликт.

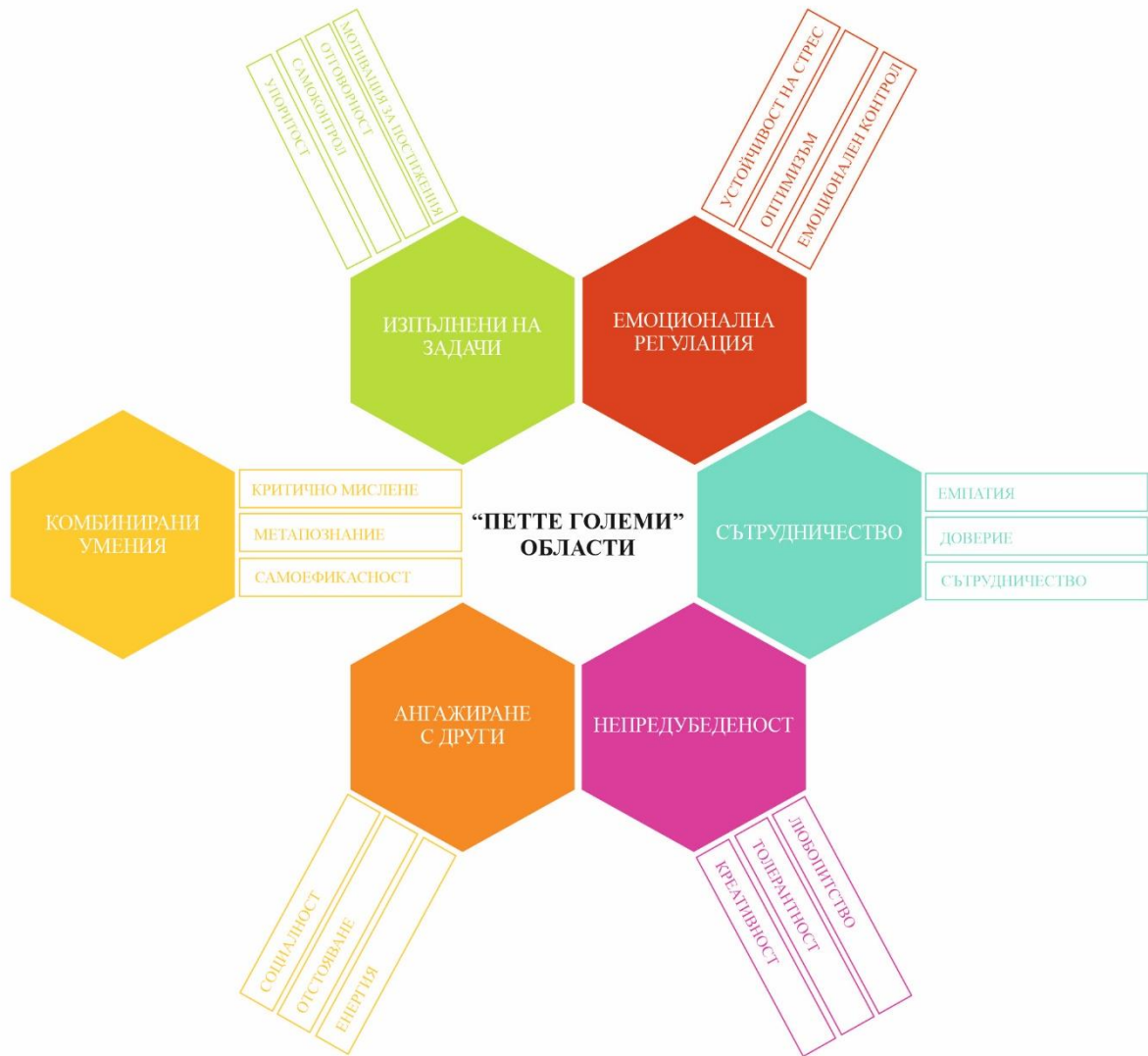
Фигура 2 Кръг на избора, Източник: Център за приобщаващо образование, България

1.3. СЪЗДАВАНЕ НА КЛЮЧОВИ УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНЦИИ

Задачата в този процес е да се насърчи образованието, обучението и развитието на основни социални и емоционални умения. **Социалните и емоционални умения се отнасят до способността да се регулират нечий мисли, чувства и поведение.** Смята се, че те се различават от когнитивните способности, тъй като **те са насочени основно към това как хората управляват своите емоции, как възприемат себе си и се отнасят към другите, а не към способността да обработват информация.** [ОИСР](#) посочи шест области на умения, които те нарекоха “Петте големи” измерения и комбинирани умения. Засега ви препоръчваме да се съсредоточите върху социалните умения в първи и втори клас, тъй като развитието на сложни умения ще се прояви на по-късен етап.

Фигура 3 Социални и сложни умения, източник: OECD

Според споменатия по-горе доклад **социалните умения могат да се научат** и нашият съвет е да се опитате да включите колкото се може повече упражнения, които ще насърчат развитието на такива умения при децата. Разбира се, винаги трябва да адаптирате обучението според възрастта на децата в класа. Хубавото на социалните умения е, че те могат да бъдат интегрирани във всички предмети от образователния процес. **Стабилното емоционално състояние, положителното психологическо развитие и добрите**

образователни резултати са взаимосвързани. Затова учителят трябва да бъде в тясно и активно сътрудничество с педагогическия съветник и училищния психолог.

Задача: Развитие на социални умения

Практически идеи:

Работа в екип

Твърде често се фокусираме върху развиването на индивидуалните знания и умения на децата. Почти навсякъде във формалното образование съотношението между индивидуална работа и работа в екип е 80 на 20 или дори повече в полза на индивидуалната работа. Препоръчваме ви да създадете повече възможности за работа в екип и отборни игри. Има достатъчно ресурси, които могат да се използват по различни начини и класни дейности. Проверете уебстраниците на местните неправителствени организации и дирекция „Образование“ във вашия регион /държава.

Създайте групи за подобряване на социалните умения

Създайте среда за включване на учениците в групи за подобряване на социалните умения. Такива групи обикновено трябва да са малки (от 2 до 8 ученика) и участниците да са на една възраст. В тези групи можете да поканите опитен специалист или училищния психолог, който да ръководи обучението и да научи децата как да общуват ефективно със своите връстници. Такива обучения могат да подобрят комуникативните умения на децата, да им помогнат да формират умения за водене на преговори, активно слушане и разрешаване на конфликти.

Насърчавайте участието в извънкласни дейности

Тази опция изисква от вас да насърчавате децата да започнат извънкласни дейности въз основа на техните нужди. Доказано е, че изкуствата и спортните дейности имат изключително положителен ефект за справяне с импулсите на неподходящо поведение. **Изкуствата помагат на хората да изразят по-добре своите емоции, това е идеалният**

начин да се научат да контролират гнева си и да разберат по-добре собствените си емоции и емоциите на другите. Спортът също е чудесен начин за развитие на социални умения и насърчаване на работата в екип, развиване на чувство за принадлежност и постигане на по-добро физическо и психологическо здраве. Те помагат за оформянето на ключови компетенции.

Тук бихме искали да споменем специалната програма KMS Heart на Сдружение „Крав Мага Оцеляване България“. Програмата се основава на израелската система за самозащита „Крав Мага“, която е адаптирана за деца в начална училищна възраст. **Философията на Крав Мага обучението** се основава предимно на уважение и почит. Всеки ученик трябва да научи и да прилага принципите на взаимното уважение – уважение както към останалите, така и към себе си, толерантност и търпение – личностни умения за постигане на добри резултати при разрешаване на конфликти. Освен че развива физически умения и специална информираност, Крав Мага учи, че **всеки трябва да избягва конфликта с всички възможни средства.** Помага за изграждането на умствени умения за избягване на конфликти, овладяване на умения за преодоляване на гневни импулси, учи на правилни поведенчески модели, **чувство за принадлежност, самоотговорност, отговорност към групата, обществото и др.**

Използвайте съветите на своите колеги, които също работят с вашия клас, за да идентифицирате по-добре силните страни на учениците, техните интереси и таланти и да изберете подходящата извънкласна дейност. Разбира се, имате нужда от сътрудничеството на родителите, така че не забравяйте да ги информирате за необходимостта от това. **Изкуствата и спортът могат да помогнат на децата да насочат творческия си енергията си към развитие на своите таланти и личен потенциал.**

Инициирайте и насърчавайте доброволчеството

Доброволчеството помага за изграждането на нови приятелства, установяване на контакт и увеличаване на социалното взаимодействие. То допринася за изграждането на умения за работа в екип, умения за решаване на проблеми, мултитаскинг и развиват креативно мислене. Също така се насърчава активното гражданство и отговорност към

общността. Самочувствието на децата, участващи в програми за доброволчество, е по-високо. Те са щастливи, когато правят нещо значимо за обществото. Няколко примера за доброволчески дейности: посещения в старчески домове, участие в инициативи за спасяване на животни, участие в благотворителни кампании (даряване на играчки, дрехи, книги), засаждане на дръвчета, и др. Такива дейности стимулират добрите дела и развиват положителни нагласи.

И още няколко ценни съвета

Като подходящ начин за прекарване на часа ви препоръчваме да направите заедно картички за чувствата и нуждите. **Играта насърчава съпричастността**. Този тип игри и упражнения за взаимоотношения са предназначени да **помогнат за взаимното изслушване относно ценностите, нуждите, желанията, надеждите и мечтите; да се слушате и свържете със себе си**. Тези игри са забавни, увлекателни и образователни; без "победители и победени".

Препоръчваме ви също да видите значимата промяна, която постигат обученията по **ненасилствена комуникация** (от Маршал Розенберг) и да обмислите прилагането на някои от принципите на **Социокрацията** за насърчаване на включването (*много безплатни обучения са достъпни в Youtube*). Могат да се разработят кръгове за вземане на решения или да се приложи правило за съгласие. За ефективни резултати е важно учителят да разбира добре тези понятия, да ги прилага, да бъде любопитен, да участва в обучения, за да повиши своята компетентност във връзка с ефективното установяване на превантивни мерки. Може да разгледате [платформата Sociocate](#) за международно споделяне на ресурси.

1.4. СТИМУЛИРАНЕ НА АКТИВНО УЧАСТИЕ

Такива мерки за интервенция имат за цел да насърчават гражданското образование, да създадат чувство за принадлежност и личен принос за общата цел за създаване на безопасна и здравословна учебна среда. Един от най-големите проблеми, които установихме

по време на нашето изследване, е, че в повечето случаи децата не съобщават, когато станат жертва на насилие или са свидетели на такова.

Задача: Насърчаване на споделен ангажимент за поддържане на безопасна училищна среда

Практически идеи:

Конфликти възникват неизбежно. Това е събитие, което трябва да бъде добре разбрано от учениците, дори и да не води до насилие. За тази цел ви препоръчваме да създадете редовна медиационна сесия в класната стая, в която можете да играете ролята на медиатор, когато възникне конфликт, и да създадете положителен навик у учениците си да наблягат на медиация, когато се сблъскат с конфликт, който не могат да разрешат сами. Тъй като това е широко прилагана форма за разрешаване на конфликти, такъв механизъм би бил от полза и по отношение на гражданските знания и компетенции. [Coursera](#) предлага безплатен курс по медиация, който може лесно да бъде пригоден за деца.

Може дори да подходите по-смело и да организирате обучение за по-големите си ученици (3-4 клас) за това как да бъдат медиатори. Може да им обясните колко важни са медиаторите, да поясните с примери ролите и алгоритъма на медиацията, и да направите практически упражнения. Накрая препоръчваме да им раздадете удостоверения за това, че са правоспособни детски медиатори. По този начин ще ги накарате да участват активно в процеса на поддържане на мира.

1.5. УЧАСТИЕ НА РОДИТЕЛИТЕ

Родителите и семейството са един от ключовите фактори за успех в механизма за превенция. Трябва да се уверите, че техните методи за възпитание не провалят усилията ви за установяване на превантивни мерки.

Задача: Превърнете родителите във ваши сътрудници

Практически идеи:

Опитайте се да разговаряте с родителите, а не просто да им говорите, и да изградите добра връзка на доверие, така че те да подкрепят вашите начинания. Създайте месечен бюлетин или обща чат група, посветена на предотвратяването на агресията в училище. Задайте правилата на групата, така че да се показва само подходящо съдържание. Там може да информирате родителите за последните дейности с децата, да поискате тяхната подкрепа и идеи. Да бъдеш част от специализирана група изисква по-фокусирано внимание и активно участие.

ИНТЕРВЕНЦИЯ

Един голям проблем, установен в международното изследване, е, че поради различни причини повечето случаи на насилие и агресия не се отчитат и по този начин не може да се работи по тях. Това е особено опасно, тъй като жертвите на насилие, тормоз и подигравки могат да развият сериозни проблеми с психичното здраве (като безпокойство, нарушения на съня, затваряне). От друга страна, ако допуснем, че агресорът е бил провокиран по някакъв начин и агресията е неговият/нейният начин да обясни своя проблем, то тези деца също имат нужда от социална и психологическа помощ.

2.1. ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА СЛУЧАИ НА НАСИЛИЕ И АГРЕСИЯ

Задача: Бъдете информирани за всеки акт на насилие и агресия, който се е случил сред или около учениците във вашия клас.

Практически идеи:

След като се уверите, че учениците разбират какво представляват насилието и агресията и как да го разпознаят, създайте контролни списъци за идентифициране на насилственото поведение въз основа на това, което сте направили в кампаниите за повишаване на осведоменността. Може да разделите децата на групи, за да насърчите работата в екип, като задачата за всяка група е да разработи контролен списък за идентифициране на насилието в различните му форми: физическа агресия, вербална агресия, кибер агресия, сексуален тормоз и др. След това може да играете целогодишна игра, в която всеки един от учениците ще бъде „полицай“ през цялата година и ще докладва за случаи на агресия или тормоз, на които е бил свидетел. Може дори да създадете механизъм за възнаграждение. Например: Даване на звезди на “полицая”, който е установил повече случаи. За да бъде всеки победител в края на учебната година може да започнете други дейности, така че всеки да бъде „повишен“. Такива игри също насърчават активното

гражданство, тъй като развиват положителни черти и възпитават в отговорност всеки член на обществото да участва в решаването на социални проблеми.

2.2. ОЦЕНКА И РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЯ

След като разберете същността на проблема, трябва да анализирате добре корените и дълбочината му и да планирате добре начините за разрешаването му. Не е необходимо да действате веднага.

Във фазата на оценка трябва да съберете достатъчно информация за:

- **Самият случай - какво / кога / къде / как се е случило;**
- **Дали това е единично събитие или повтарящо се поведение?**
- **Каква е семейната среда и има ли текущи промени, които могат да бъдат причина за стрес при децата?;**
- **Разграничаване между предизвикване и причина.**
- **Какви ресурси може да са необходими за намеса по случая (времеви ресурси, човешки ресурси)?;**
- **Какви стратегии трябва да се прилагат и за какъв период? Развитието на кои умения ще помогне на двете страни да преодолеят проблема и да предотвратят повторната му поява.**

Важно! Поддържайте позитивно отношение, не обвинявайте и порицавайте, проявете съпричастност и към двете страни, изградете доверие, запазете достойнството на детето!

2.3. ИНТЕРВЕНЦИОННИ ДЕЙНОСТИ

Има много начини за решаване на проблемите с агресията. За всяка ситуация може да използвате различен инструмент в зависимост от случая. Най-важното е да не останете безразлични.

Задача: Говорете за проблема и го разберете!

Важно е да се разбере, че в случаите на детска агресия и двете страни (агресорът и жертвата) са жертви и трябва да бъдат третирани с еднакво внимание.

Практически идеи:

Говорете с двете страни – това ще ви помогне да изясните ситуацията и да окажете подкрепа при решаването на проблема. Покажете своята признателност за това, че са отворени да говорят за проблема, подкрепете ги, като ги окуражите, че проблемът ще бъде решен; говорете спокойно, като не просто посочите проблема, но и да обясните защо това е проблем и какви могат да бъдат последиците от него. Не обвинявайте агресора, изградете доверие и опитайте да го накарате да сподели проблема. Насърчете използването на инструментите, научени в стратегиите на механизма за реакция. Ако установите сериозни причини за проблема, консултирайте се със специалист.

Друга много успешна образователна стратегия, която да се използва като интервенция, е да се прилагат **принципите на ненасилствената комуникация в класа с всички ученици**. Ето няколко практически примера за това как работи на практика: [YouTube канала на Кристен Кристенсен](#) ви представя ефективната намеса стъпка по стъпка. За ваше улеснение видеоклиповете имат субтитри на английски, италиански, български и турски.

Ето някои добри средства, които може да вземете предвид.

Медиация

Както беше описано в предишния раздел, медиацията е мощно средство за разрешаване на конфликти. Педагогическата практика показва, че използването на посредник в училище е добър начин за справяне с неподходящото поведение. Участието на трето неутрално лице ще реши проблема по начин, по който и двете страни да бъдат удовлетворени и никой да не се чувства губещ.

Практически идеи: Вижте идеите в предишния раздел. Може да изпълните ролята на медиатор, да поканите друг колега да го направи или ако ситуацията не е прекалено сложна, може да помолите някои от **вашите „правоспособни“ медиатори** да се погрижат за това под ваше наблюдение.

Консултация с училището / местен психолог / педагогически съветник

Ако не се чувствате уверени в решаването на по-сложни въпроси, не се колебайте да включите училището / местния психолог / педагогически съветник или дори директора на училището. Психическото и физическото здраве на децата е приоритет на всяко училище, както и сигурната и безопасна образователна среда.

Менторски програми

Менторските програми включват хора, които детето уважава и им има доверие. Организирането на такава програма изисква повече усилия, но резултатите са невероятни.

Практически идеи:

Може да създадете свой собствен набор от ментори (родители, колеги, по-големи ученици), които имат добро социално поведение и са готови да участват във вашите инициативи. След това можете да създадете списък с препоръки и да формирате вашите очаквания от тяхното участие във вашата програма. Също така е добре да уговорите среща с тях и да дадете някои насоки. Винаги, когато има случай на агресия, може да назначите както агресора, така и жертвата на наставник за редовни срещи. Ако изборът на наставници е добър, децата ще споделят повече за своите проблеми, докато опитните наставници като трети лица ще им помогнат да се справят с трудностите. За да спечелят тяхното доверие, менторите трябва да пазят поверителност и да подхождат към проблемите със съответното разбиране.

В зависимост от случая може да помислите да превърнете някои превантивни мерки в инструмент за намеса.

2.4. УЧАСТИЕ НА РОДИТЕЛИТЕ

Винаги е деликатно, когато трябва да се обърнете към родителите. Нашето изследване показва, че в много случаи родителите на агресора могат да отрекат съществуването на проблем или да приложат прекалено сурово възпитание въпреки, което може да задълбочи проблема, докато родителите на детето, върху което е упражнено насилие, са склонни да реагират твърде емоционално и да настояват за тежки мерки. В някои случаи обаче сътрудничеството и на двете страни е много важно и разбирането и желанието на родителите да разрешат проблема са от съществено значение. Трябва да изградите стратегията си за всяка ситуация поотделно. Важното е:

- **Да изградите добра връзка с родителите;**
- **Да се уверите, че те разбират важността на проблемите;**
- **Да изградите доверие;**
- **Да вдъхнете увереност, че всичко ще бъде решено по положителен за тях начин.**

Ефективното участие на родителите във фазата на превенция ще ви улесни в работата по интервенцията.

ОБЩНОСТ

Агресия може да се появи във всяка образователна институция и е важно да сте наясно, че трудностите не са характерни само за вас. Има хиляди учители, изправени пред проблеми и дилеми, подобни на вашите. Всеки от вашите колеги полага същите усилия и това им помага да изградят собствено ноу-хау, което може да бъде полезно за решаване на проблеми с агресията и насилието във вашия клас. Не можем да присъстваме на всички възможни обучения, да изпробваме всички възможни инструменти и да прочетем цялата литература по темата. Ето защо може да е полезно да се присъедините към съществуваща общност за споделяне на педагогически проблеми, обмяна на добри практики и действащи средства с други.

Освен това използваните педагогически подходи и техники се променят динамично и присъединяването към такава общност ще ви помогне да бъдете в течение.

Ако не намерите такава общност във вашата страна, може да решите да направите промяна и да я създадете сами. Ще бъде от полза за всички. Освен това механизмът на общността може да се използва за изграждане на местна общност, която да включва всички членове на обществото, които могат да имат пряко въздействие върху вашата работа и да призват за действие.

ИЗГРАЖДАНЕ НА ОБЩНОСТ

Фаза 1: Добре си представете мисията и целите на общността. Тя може да включва обмен на информация и ресурси за справяне с насилието и агресията в училище; може да е насочена само към един вид агресия; може да е насочена към проблема само във вашия град/регион.

Представете си средствата за взаимодействие и очертайте границите, в които си представяте, че вашата общност ще работи. Поддържайте всичко ясно и просто, за да улесните комуникацията.

Определете профила на хората, които бихте искали да включите във вашата общност и изгответе правилата в нея (кой има право да участва, каква информация трябва да бъде споделена и какво няма да се счита за уместно).

Фаза 2: Изградете идентичност- Намерете потенциални членове, които отговарят на обществената идентичност, която си представяте.

СМХ определя процеса на присъединяване към общността като кръг, в който потенциалните членове трябва да могат да се идентифицират с общността, да ѝ се доверят и да участват с вярата, че общността ще бъде полезна за тях.

Фигура 4 Процес по изграждане на общност, източник: СМХ

Обсъдете идеята с най-близките си колеги и се опитайте да привлечете първите си 10 членове според определения от вас профил (учители, психолози, педагогически съветници). За предпочитане е да изберете лидери, формиращи общественото мнение във вашата област, така че те да донесат повече популярност на вашата общност. Насърчавайте първите си членове да канят други хора.

Фаза 3: Минете онлайн- За да сте по-ефективни, ще бъде добре общността да расте онлайн, за да могат повече хора да участват в процеса на споделяне и повече хора да усетят ползата от това да бъдат членове.

Фаза 4: Популяризирайте – направете вашата общност видима, популяризирайте я по всички подходящи канали, за да може вашето съобщение да достигне и да привлече повече от вашите целеви членове.

Фаза 5: Управлявайте – Много рядко се случва общността да работи самостоятелно, особено в началото. Трябва да я управлявате или да изберете мениджър на общността, който да инициира дискусии, да коментира, да модерира и да бъде активен в споделянето.

Фаза 6: Бъдете креативни- вие сте по-добре запознати с проблемите и темите, които искате да обсъдите и са от значение във вашата сфера. Иницирайте и бъдете креативни. Няма формула за това, само инстинктите ви ще ви помогнат.

ВМЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Винаги е вълнуващо и обнадеждаващо да видите своя напредък и въздействие. Ето защо ви препоръчваме да измервате постиженията си и да записвате измерими данни, така че да можете да се подобрите с времето.

Показатели за успех (за абсолютни стойности):

- Брой регистрирани случаи на агресия във вашия клас според вида на агресията;
- Брой деца с подобро социално поведение;
- Други (в зависимост от приложените подходи).

Измервайте данните всеки учебен срок и анализирайте кои стратегии са работили добре и къде трябва да положите повече усилия за подобряване на стойностите.

За да проследите развитието на процеса и неговия успех чрез прилагане на методологията, ви препоръчваме да използвате таблица за оценка, в която оценяваните елементи могат да се преброят.

Първата подколona на всеки период показва отчетения брой случаи (N), докато стойността във втората колona се получава чрез разделяне на отчетения брой с този на учениците. По този начин ще получите нормализирана стойност във втората колona, която ви позволява да сравните резултатите си с резултатите от предходни години, резултатите на вашите колеги и членовете на общността.

Таблица 2 Примерна таблица за оценка на процеса

Измерима стойност	Начало на учебната година		Междинен период		Край на учебната година		Предходна година
	N	N/n	N	N/n	N	N/n	N/n
1 Брой ученици, участвали в програмата							

2	Брой регистрирани случаи на насилие и агресия в училище							
3	Брой родители, активно включени в програмата за превенция.							
4	Брой случаи на медиация							
5	Брой случаи, решени от медиатора							
6	Други...							